

עורכים: ד"ר מיכאל מילשטיין, טלי טוני מרקו
כרך 10, גיליון מס' 12, 5 בנובמבר 2020

עשור למערכה המצרית נגד דאעש בסיני: בצלו של כישלון מתמשך

אדם הופמן וסיגלית מאור-הירש*

פעילות דאעש בסיני מהווה מאז שנת 2011 אחד האתגרים הביטחוניים המרכזיים הניצבים בפני המשטר המצרי. ממרחק של עשור, ניתן לסכם את המערכה המצרית נגד האתגר הזה ככישלון. הדבר נובע משתי סיבות מרכזיות. הראשונה: הקצאה מוגבלת יחסית של משאבים לצורך מיגור האיום, וזאת, בין היתר, נוכח התמודדותה של קהיר עם אתגרים גיאואסטרטגיים הנתפסים בראייתה כמאיימים יותר, ובראשם המאבק באחים המוסלמים מבית, המשבר הכלכלי החרף, היריבות האזורית הגוברת עם תורכיה, האיום הביטחוני מכיוון לוב, והמתרחקות עם אתיופיה על רקע בניית סכר "התחיה" בנילוס הכחול; והסיבה השנייה: נקיטת אסטרטגיה שגויה על-ידי המשטר המצרי, הנשענת על הפעלת כוח צבאי רב עוצמה, אשר הסבה פגיעה קשה לאוכלוסייה האזרחית, ובעקבות כך גם הקשתה על גיוסה לטובת המערכה נגד דאעש.

מאז 2011 - על רקע התערערות המציאות הפוליטית והציבורית במצרים עם פרוץ אירועי "האביב הערבי" - מנהלים גורמי הגיהאד הסלפי מערכה צבאית מתמשכת בסיני. המערכה כללה פיגועים נגד ישראל (לרבות שיגור רקטות על אילת), פעילות נגד כוחות הביטחון המצריים, וכן פגיעה בנכסים אסטרטגיים מצריים, דוגמת צינור הגז המחבר בין מצרים לישראל. ואולם, מאז הפלת משטר האחים המוסלמים על-ידי עבד אל-פתאח אל-סיסי ב-2013, גורמי הטרור בסיני ממקדים את הרוב המוחלט של פעילותם במשטר המצרי, לרבות ביצוע פיגועים בתוך מצרים גופא.

* אדם הופמן הוא חוקר בדיסק לחקר רשתות מזרח-תיכוניות ע"ש דורון הלפרן במרכז משה דיין, משמש מרצה בביה"ס לתלמידי חו"ל באוניברסיטה העברית, ועוסק בחקר ארגון דאעש. סיגלית מאור-הירש היא עמיתת מחקר במכון למדיניות נגד טרור (ICT) במרכז הבינתחומי בהרצליה.

תחילה פעלו אותם גורמים תחת השם **אנצאר בית אל-מקדס** ("תומכי ירושלים"), אולם בנובמבר 2014 נשבעו אנשי הארגון אמונים למנהיג דאעש דאז, אבו בכר אל-בגדאדי, והצטרפו בכך לארגון המדינה האסלאמית, תוך הגדרתם המסגרת האירגונית שלהם כ"מחוז סיני" של המדינה.¹ מאז, הפך "מחוז סיני" לאחת השלוחות האפקטיביות ביותר של דאעש ברחבי העולם, ולארגון הטרור הקטלני ביותר הפועל בשטח מצרים.

הכישלון המצרי במאבק נגד דאעש בסיני בא לידי ביטוי עז בחודשים האחרונים, וזאת דווקא לאחר שהמשטר בקהיר הקרין מסר משך זמן רב, ולפיו אתגר הטרור בסיני דועך בהדרגה. כך, בסוף יולי השתלט "מחוז סיני" על ארבעה כפרים סמוך לעיירה ביר אל-עבד שבצפון סיני. לאחר שכבשו את הכפרים החליפו לוחמי הארגון את הדגל המצרי בדגל השחור של דאעש והציבו אותו בכיכרות המרכזיות² (הארגון המשיך להתבסס באחד הכפרים משך כחודש).³ אירועים אלה העידו על יכולות מבצעיות גבוהות של דאעש בסיני, וזאת, כאמור, למרות המהלכים שקידם הצבא המצרי בשנים האחרונות והמכות שניחתו על הארגון.

מאז ראשית 2020, פעילי "מחוז סיני" ביצעו 92 פיגועים ברחבי סיני, רובם המכריע לאורך ציר 40 - כביש החוף של צפון סיני המחבר בין היישובים אל-עריש, ביר אל-עבד, שיח' זויד ורפיח המצרית. לפי דיווחי "מחוז סיני", כל אחת מהתקיפות הסבה נפגעים רבים בנפש לכוחות הביטחון המצריים וגרמה לנזקים כבדים לציווד. הפיגוע הבולט ביותר התרחש ב- 24 ביולי בכפר אל-ראבעה שבצפון סיני, ונמנו בו 100 הרוגים ופצועים לכוחות הצבא והמשטרה המצרים. הפיגוע הזה, וכן ההשתלטות על ארבעת הכפרים סמוך לביר אל-עבד, בוצעו זמן קצר לאחר פעולה של הצבא המצרי נגד הארגון, שהוצגה על-ידו כהצלחה בולטת במאבקו למיגור הטרור בסיני.

¹ See: "[Ansar Bayt al-Maqdis joins Islamic State](#)," *Al-Monitor*, November 13, 2015

² See: "[Province of Sinai militants occupy North Sinai villages forcing mass displacement](#)," *Mada*, July 28, 2020

³ [@Egypt Defence Review](#), Twitter.com, September 3, 2020

עיתוי הפיגועים	פילוח הפיגועים (מתוך סך כל פעולות הטרור אשר ביצע "מחוז סיני")	מספר הפיגועים	
אל-עריש	3.2%	3	פברואר, יולי
ביר אל-עבד	30.4%	28	פברואר-ספטמבר
שיח' זייד	28.2%	26	ינואר-ספטמבר
רפיח	36.5%	34	ינואר-אוקטובר
מרכז סיני	2.1%	2	מאי-יוני

הצבא המצרי, כאמור, נוחל אכזבות מרות לאחר שמתברר כי שלוחת דאעש בסיני מצליחה להשתקם גם לאחר שנדמה כי ספגה מכות אנושות. בראשית 2018 הכריז הצבא, בתגובה לסדרת פיגועים קטלניים שביצע "מחוז סיני", על פתיחת מבצע רחב היקף שזכה לשם "סיני 2018".⁴ המבצע, אשר כלל כוחות של צבא היבשה, חיל הים, חיל האוויר, משמר הגבול והמשטרה, החל מייד לאחר נאום שנשא אל-סיסי, ובו הבטיח כי הטרור במצרים יובס תוך שלושה חודשים.⁵ בהצהרות שונות שפרסם במהלך המבצע, הכריז דובר הצבא המצרי שנהרגו 464 פעילי "מחוז סיני" ונעצרו 7,491 חשודים בפעילות טרור.

לפחות בשלביו הראשונים, נראה כי המבצע אכן נחל הצלחה מסוימת: תנועת אנשי "מחוז סיני" בחצי-האי הוגבלה, נהרסו אתרי מסתור של הארגון, ואף חוסלו כמה דמויות מפתח בארגון, ובראשם האמיר (מפקד) של "מחוז סיני", אבו אסאמה אל-מצרי. בהקשר הזה יצוין ניתוח של החוקרת אליסון מקמנוס (McManus) מיוני 2020 ובו נטען כי מהלכי צבא מצריים בשנים האחרונות גרמו להגבלת יכולתו של "מחוז סיני" להשתלט באופן מלא על טריטוריה, בניגוד לשלוחות אחרות של דאעש במזרח התיכון (למשל בצפון עיראק ובמזרח סוריה שבהן היתה לארגון אחיזה כמעט מוחלטת שלווה במאפיינים ממשליים).⁶ בפועל, נראה שההישגים היו קצרי טווח ולא השפיעו באופן דרמטי על פעילות "מחוז סיני". הארגון המשיך להכות בצבא המצרי,

⁴ ראו: "הפעולה הכוללת 'סיני 2018'... הודעה מס' 1 מטעם הפיקוד הכללי של הכוחות המזוינים" [סרטון יוטיוב בערבית], *On Live*, 8 בפברואר 2018.

⁵ Amer Mohamad, "Superficial Gains, but No Lasting Success in Sinai 2018," *The Tahrir Institute for Middle East Policy*, July 2, 2019.

⁶ Allison McManus, "ISIS in the Sinai: A Persistent Threat for Egypt," *Special Analysis, Center for Global Policy*, June 23, 2020.

וזאת, למרות הסיוע המודיעיני והאופרטיבי שמקבלת קהיר מישראל ומארצות-הברית מזה מספר שנים.⁷

המערכה המתמשכת בסיני מעוררת ביקורת קשה במצרים, בפרט בקרב תושבי סיני הנפגעים הן מיד גורמי הטרור והן מיד הצבא המצרי. תגובת התושבים בצפון סיני משקפת חוסר אמון בסיסי כלפי טיפול השלטון המרכזי באתגר הטרור, והנשיא אל-סיסי נתפס לרוב כאשם העיקרי במצב בחצי-האי. בהקשר הזה אף נטען כלפי אל-סיסי כי הוא "מייצר את הטרור, במקום למגר אותו".⁸

לאור הצלחותיו בשנה האחרונה והערכתו כי המשטר המצרי ממוקד בעת הנוכחית בבעיות אסטרטגיות "בוערות" יותר, לא מן הנמנע כי "מחוז סיני" יחתור להרחיב את שליטתו בצפון סיני, המהווה אחת הטריטוריות הבודדות שנותרו בשליטת דאעש, לאחר שאבדה אחיזתו בעיראק ובסוריה. תרחיש שכזה עשוי להעניק אנרגיה מחודשת לארגון, ואף למשוך לחצי-האי סיני לוחמים זרים מזירות לחימה מרוחקות, ובכך להפכו למוקד מאמץ מרכזי של ארגון דאעש כולו.

לפחות בטווח הנראה לעין, לא צפוי שינוי באסטרטגיה המצרית בהקשר של המערכה בסיני, ולא נראה כי תבוצע הסטת משאבים לצורך מיגור הטרור בזירה זו. זאת בוודאי כאשר קהיר ממוקדת באתגרים אסטרטגיים סבוכים הנשקפים מכיוונים אחרים. הכישלון הצבאי בסיני עלול להקרין על יוקרתו האזורית והבינלאומית של משטר אל-סיסי, ולא פחות חשוב - לעורר ספק בקרב גורמים מבית ומחוץ לגבי יכולתה של מצרים להתערב בהצלחה בסכסוכים אחרים באזור, ובראשם לוב.

כל הזכויות שמורות למרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב. ניתן לעשות שימוש לא מסחרי בתכנים, תוך ציון שמו של הכותב ומרכז משה דיין באוניברסיטת תל-אביב, ובתוספת סימוכין וקישור למקור באתר של מרכז משה דיין, <https://dayan.org/he>.

David D. Kirkpatrick, "[Secret Alliance: Israel Carries Out Airstrikes in Egypt, With Cairo's O.K.](#)," *The New York Times*, February 3, 2018; "[Egypt's President El-Sisi denies ordering massacre in interview his government later tried to block](#)," *60 Minutes*, January 6, 2019.
⁸ See: [@saba7.elsharq](#), Facebook.com [Arabic], July 29, 2020